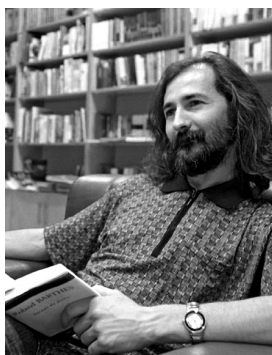

Cărțile pe care le-am citit, cărțile care m-au scris

Tonul: „...pentru că între a trăi și a scrie nu am acceptat niciodată o diferență clară...”

Julio CORTAZAR. *Ocolul zilei în optzeci de lumi*

Rezumat:

Emilian GALAICU-PĂUN

Autorul centrează atenția publicului asupra destinului operei scriitorului: recunoașterea persoanelor reale în personaje, interpretări eronate sau tendențioase, lectură făcută cu rea-credință, imunizarea scrierii la tot felul de atacuri... Oricâte măsuri de precauție ar fi luate, cartea publicată expune scriitorul anumitor riscuri. Dar este simbolic și încurajator mesajul final al autorului: Cartea există ca să (re)nască o lume.

Cuvinte-cheie:

carte, riscul autorului, lectură.

Bine-a zis cine-a zis: „Adevărații scriitori își întâlnesc personajele abia după ce le-au creat” (Elias Canetti), ceea ce înseamnă de fapt că personajele au avut șansa să-și întâlnească – fiecare – scriitorul lui, astfel adevărindu-l ca atare; ce-i de făcut însă când o persoană reală pretinde a se recunoaște în cutare sau cutare personaj, în ciuda avertismentului auctorial („Orice asemănare cu o persoană reală este rodul imaginației acelei persoane”), cerându-i public socoteală scriitorului pentru ceea ce nu doar că nu a făcut,

dar nici n-a intenționat?! Cum să-și vaccineze autorul opera împotriva unor interpretări eronate sau de-a dreptul tendențioase? Cum să-și ferească creația de o lectură făcută cu rea-credință?! Cum să-și imunizeze scrierea la tot felul de atacuri?!

Oricâte măsuri de precauție și-ar lua, odată publicată cartea scriitorul se expune – și cu cât scrierea e mai autentică, nemiloasă cu sine & cu cititorul (le plâng de milă cărților care cerșesc îngăduința publicului!), cu atât riscă să-și atragă fulgerele unor mâini dirijate – sigur că da! – de „bunele intenții”, dacă nu de-a dreptul justițiare. Delictul de opinie încă se plătește scump, de la tragerea în judecată la excomunicarea din sânul bisericii, de la asasinarea morală la condamnarea – în contumacie – la moarte, de la... *au-delà de...* Lista titlurilor trecute la index & a autorilor anatemizați e impresionantă; și ce dacă pe ea se regăsesc numeroase capodopere & nume care ar face cinste oricărei literaturi?! Dacă nu cumva o literatură e cu atât mai vie, cu cât conține mai multe asemenea cărți prohibite. La fel cum, înainte să ajungă în „Biblioteca școlarului” & edițiile de buzunar, anumite titluri au fost retrase din librării & date la cuțit. Așa că – vorba poetului – „bărbierii-vă cu ghi-lotina!”, dragi autori, dacă doriți să rămâneți în posteritate...

De son vivant însă orice autor trebuie să facă, la un moment dat, o alegere de principiu: fie să tragă cu obrazul pentru o scriere falsă, propagandistică/partinică/patriotică, „de vitrină”, într-un cuvânt contrafăcută; fie să tragă foloasele & ponoasele pentru o operă autentică (tocmai de aceea și există critica de întâmpinare, ca să autentifice cărțile de valoare, pe o piață literară plină de falsuri!) în care s-a investit trup și suflet. (Așa că – vorba vine – trageți în scriitor, mai ales atunci când acesta scrie cum poate mai bine!) Mai trebuie spus că, în funcție de opțiune, miza cărții este fie una externă (onoruri, bani, orgoliu personal etc., etc.), fie una existențială. De-o parte grafomanii & veleitarii de toată mâna, de-alta creatorii care răspund înainte de toate unei chemări lăuntrice.

Oricâte cărți ar da autorul, există (cel puțin) una ce-l face cu adevărat – uneori, *malgré soi!* – în ochii publicului, dar și în propriii ochi. De regulă, este scrierea în care-și dă măsura nu doar a așa-zisului *savoir-faire* profe-

sional, ci-și pune la bătaie și (mai cu seamă) propria viață, cu petele ei de lumină și zonele tenebroase. Fatalmente, această viață interacționează – se poate altfel?! – cu alte vieți, în primul rând cu ale apropiaților, și atunci reacția unor membri ai familiei nu se lasă așteptată: chirurgul Robert Proust, fratele mai mare al lui Marcel Proust, îi cere lui Gaston Gallimard să înceteze imediat publicarea romanului *În căutarea timpului pierdut*, pe motiv că i-ar dezonora familia; mai îngăduitor, revoluționarul Lev Ilici Mecinikov îi reproșează autorului povestirii *Moartea lui Ivan Ilici* că registrul psihologic al fratelui său „era mai bogat decât acel cu care Tolstoi și-a înzestrat eroul său”. Trebuie să țină cont scriitorul de sensibilitățile alor săi atunci când își scrie opera? (De ce nu, să le ceară chiar permisiunea, înainte de a se așterne pe scris?! De-aici și până la un referendum național, „Să scrie sau nu dl Aureliu Busuioc *Hronicul Găinarilor?*”, nu-i decât un pas.) În plus, „Nu ești câtuși de puțin liber să scrii cutare sau cutare lucru. Nu-ți alegi subiectul. Secretul capodoperelor în asta constă, în concordanța dintre subiect și temperamentul autorului. Căci nu-ți alegi subiectele, ele ți se impun” (de la Gustave Flaubert citire; în practică, lucrurile sunt ceva mai încurcate – se știe bunăoară că F.M. Dostoievski ar fi vrut să scrie *Anna Karenina*, iar L.N. Tolstoi – *Frații Karamazov!*). Or, procesul de creație este atât de complex, încât se poate întâmpla să te poarte în cu totul altă parte decât ți-ai propus să ajungi (și Cristofor Columb s-a pornit să afle un nou drum spre Indii, și a descoperit America!), chit că te-ai ghidat după busolă și compas. Că tot am pornit să rostesc cuvântul – compasiunea este cea care face diferența dintre o scriere revanșardă/pretențioasă și una autentică, oricât de dureroasă & greu de suportat ar fi.

Odată declanșat mecanismul textual, nu prea există cale de întoarcere, în acțiune intrând forțe adeseori nebănuite – este ca și cum trăgând de-un fir de păr rămas pe fundul căzii din baie, ai scoate din gaura de scurgere, de scalp (sau de coadă, deși imaginația mă duce mai curând la o gravură a lui Munch, *Îndrăgostiții printre valuri*, unde pletele iubitei se confundă cu talazurile mării), o femeie înecată, căreia făcându-i respirație gură la gură să-i redai suflarea!

În mare, există două categorii, inegale numeric, de scrieri: cărți care puteau foarte bine să nici nu fie scrise (majoritatea) și cărți care nu puteau să nu fie scrise (o minoritate compactă, cum ar fi nucleul dur al oricărei literaturi). Aproape orice autor bun are și cărți care puteau să nu fie scrise; nu orice autor important însă dă neapărat și o carte care nu putea să nu fie scrisă... Există totuși cazuri singulare, când un autor reușește din prima să dea o astfel de carte, cartea vieții sale cum ar veni (mă gândesc bunăoară la Alain-Fournier, cu al său *Grand Meaulnes*, dar și la Harper Lee, cu romanul *Să nu ucizi o pasăre cântătoare*), după care urmează tăcerea (adevărat, în cazul lui Alain-Fournier, odată cu moartea – în tranșeele Primului Război Mondial). Cum e să trăiești apoi, timp de decenii (iar dacă mă gândesc la Harper Lee, al cărei *To Kill a Mockingbird* obține Premiul Pulitzer în 1961 – peste juma de secol), la umbra – de fapt, în raza! – unei singure cărți?! E ca și cum ai da naștere unei ființe extraordinare cu prețul vieții creatoare propriu-zise (suprem sacrificiu!), într-o lume care privilegiază fertilitatea „în serie” (*à la* Amélie Nothomb – „anul și romanul”). Deloc întâmplător, despre unele titluri/unii creatori se spune: dacă n-ar exista, ar fi trebuit inventat!

Toate aceste note nu fac decât să pregătească terenul pentru intrarea în scenă a autorului (încă la persoana a treia, dar făcând deja pasul înainte, peste capul persoanei a doua: „O! cititor fățarnic – tu, semenul meu, – frate!”), recunoscut după deviza înscrisă pe armele-i grăitoare: CĂRȚILE PE CARE LE-AM CITIT, CĂRȚILE CARE M-AU SCRIS. Prea numeroase pentru a le enumera pe toate câte le-am citit, după ce că însușisem *à la lettre* lecția lui Rainer Maria Rilke – „Atunci am presimțit oarecum ceea ce am simțit mai târziu: că nu ai dreptul să deschizi o carte dacă nu te angajezi să le citești pe toate” –, nu într-atât însă ca printre ele să dau de cele, câteva, pe care aș fi vrut să le scriu, fără a schimba o virgulă – în acest sens, sunt un „artist al foamei pe invers”, plângându-mi mult prea multe pentru a mă opri doar la unele! –, în cele din urmă cititorul pasionat s-a lăsat scris, pe viu, de două-trei cărți, pe cât de grăitoare una, pe-atât de „împachetate în tăcere” și totuși „despachetate în cuvinte” altele. Din două, una – oricare, în funcție de punctul de vedere – este chiar cartea vieții mele (așa cum aș fi vrut să fie,

în cazul poeziei; așa cum a fost să fie, în cazul prozei – altminteri, deosebirea majoră dintre genul liric și genul epic ține chiar de strategia & tactica de luptă: un atac fulger *versus* un asediu de durată; excepțiile nu fac decât să confirme regula). Despre ea, în alineatul în care se trag concluziile, nu înainte de a-i oferi ultimul cuvânt lui Macedonio Fernandez:

„Mă feresc să asist la finalul scrierilor mele, de aceea le termin înainte” (să mă termine ele pe mine, adaug – în cunoștință de cauză – în paranteză); din contră, deducându-mă la relecturi (deloc întâmplător, Nichita Stănescu zice: „Numărătoarea începe cu doi...”), m-am dat apoi la rescrieri – de aici și până la a ajunge asemenea aceluși stăpân milos care, fiindu-i jale să-i rețeze coada câinelui de rasă dintr-o dată, i-o taie pe bucăți, nu-i decât un pas. Altfel spus, doar după ce le termin – o dată, de două ori, ori de câte ori le rescriu (de la Ștefan Manasia citire: „încât îți lasă senzația că autorul ar putea practica, oricând, a treia și a patra oară, jocul acesta de dânsul inventat”) –, scrierile mele încep cu adevărat: abia ediția *ne varietur* a *Arme-lor grăitoare*, în curs de apariție la Cartier, constituie „*locul geometric* în care (se) sublimază precedentele (...) într-o structură piramidală a operei” (Al. Cistelean), dacă-i vorba de poezie; ceea ce nu se poate spune despre ediția a II-a, revăzută și *remake*-tată, a romanului *Țesut viu. 10 x 10* – subtilă, observația lui Mihai Iovănel: „Unii vor citi acum cartea pentru întâia oară, alții o vor reciti; unii o vor citi și reciti în anii ce vin. Dar în special aceia care o vor reciti o vor citi cu adevărat prima dată” (subl. mea – Em. G.-P.) –, și asta deoarece în seara zilei de 7 martie curent însăși realitatea a pledat – în scris, la patru mâini, dacă nu cumva mâna forte a destinului în persoană a sucit gâtul retoricii – cauza unei noi ediții, a 3,14-a (alias, *II*), adevărind astfel că „o carte se publică la un moment dat, dar lucrul la ea nu se sfârșește niciodată. Niciodată atât timp cât autorul trăiește” (Mario Vargas Llosa). Cum însă de ceva vreme se tot trâmbițează despre „moartea literaturii” – și nici autorul acestor rânduri nu se simte prea bine –, mă întreb dacă nu cumva fraza lui Stéphane Mallarmé – „Lumea există ca să sfârșească într-o carte” – trebuie citită „în oglindă”, după cum urmează: Cartea există ca să (re)nască o lume.